

УДК 159.9

ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ОСІБ З РІЗНИМ ТИПОМ ЗАЙНЯТОСТІ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У ПРОЦЕСІ ПОШУКУ РОБОТИ
Борець О. А.

Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, Київ

Стаття присвячена проблемі особливостей ціннісно-мотиваційної сфери особистості в процесі пошуку роботи. Ціннісно-мотиваційна сфера є центральним ядром особистості, детермінує її активність і діяльність. При цьому система ціннісних орієнтацій є одним з найважливіших компонентів структури особистості, займаючи прикордонне положення між її мотиваційно-потребовою сферою і системою особистісних смислів. В роботі визначено поняття “цінність”, “ціннісні орієнтації”. Представлені результати емпіричного дослідження особливостей ціннісно-мотиваційної сфери у осіб з різним видом зайнятості, що перебувають у пошуку роботи.

Мета статті теоретично обґрунтувати та емпірично виявити основні цінності особистості, що шукає роботу, здійснити аналіз результатів дослідження ціннісних орієнтацій та визначити особливості отриманих показників у осіб, що шукають роботу з різним типом зайнятості.

Емпіричне дослідження ціннісних орієнтацій дало змогу скласти уявлення про деякі аспекти ціннісно-мотиваційної сфери особистості у процесі пошуку роботи, акцентується увага на тих цінностях, які є пріоритетними у осіб з різним типом зайнятості, що шукають роботу. На основі отриманих у результаті дослідження емпіричних даних були зроблені висновки, щодо особливостей та зміни ціннісної структури особистості, що шукає роботу.

Ключові слова: особистість, мотиваційно-ціннісна сфера, цінність, мотивація, зайнятість.

Борець О. А. Исследование ценностных ориентаций у лиц с разным типом занятости, которые находятся в процессе поиска работы / Институт подготовки кадров государственной службы занятости Украины, Киев

Статья посвящена проблеме особенностей ценностно-мотивационной сферы личности в процессе поиска работы. Ценностно-мотивационная сфера является центральным ядром личности, детерминирует ее активность и деятельность. При этом система ценностных ориентации является одним из важнейших компонентов структуры личности, занимая пограничное положение между ее мотивационно-потребностной

сферой и системой личностных смыслов. В работе определено понятие "ценность", "ценностные ориентации". Представлены результаты эмпирического исследования особенностей ценностно-мотивационной сферы у лиц с различным видом занятости, находящихся в поиске работы.

Цель статьи теоретически обосновать и эмпирически выявить основные ценности личности, ищет работу, осуществить анализ результатов исследования ценностных ориентаций и определить особенности полученных показателей у лиц, ищущих работу с различным типом занятости.

Эмпирическое исследование ценностных ориентаций позволило составить представление о некоторых аспектах ценностно-мотивационной сферы личности в процессе поиска работы, акцентируется внимание на тех ценностях, которые являются приоритетными у лиц с различным типом занятости, ищущих работу. На основе полученных в результате исследования эмпирических данных были сделаны выводы относительно особенностей и изменения ценностной структуры личности, ищет работу.

Ключевые слова: личность, мотивационно-ценностная сфера, ценность, мотивация, занятость.

Borets O. Research of valuable orientations in individuals with different types of employment experienced in the searching of the work / Ukrainian State Employment Service Training Institute, Kyiv

The article is devoted to the problem of the peculiarities of the value-motivational sphere of personality in the process of job search. Value-motivational sphere is the central core of the personality, determines its activity and activity. In this case, the system of value orientation is one of the most important components of the structure of the individual, occupying a boundary position between its motivation-requiring sphere and the system of personal meanings. The work defines the concept of "value", "value orientation". The results of the empirical study of the peculiarities of value-motivational sphere in persons with different types of employment in search of employment are presented.

The purpose of the article is to theoretically substantiate and empirically identify the basic values of the person seeking work, to carry out an analysis of the results of the study of value orientations and to determine the characteristics of the indicators obtained in persons seeking employment with different types of employment.

An empirical study of value orientations gave an idea of some aspects of the value-motivational sphere of personality, emphasizing the values that are prioritized by people with different types of employment seeking work. On the basis of the data obtained in the study, results were obtained regarding the features and changes in the value structure of the individual.

Key words: personality, motivational-value sphere, value, motivation, employment

Вступ. Сучасне суспільство, що змінюється висуває особливі вимоги до особистості, яка шукає роботу, перш за все, до її функціональності, структурної гнучкості. Перебуваючи на шляху пошуку роботи індивід набуває засвоєння певних норм, цінностей, рольових моделей, знань та якостей, неминуче вступає в суспільні відносини з іншими людьми, які відносяться до його професійного середовища.

Ціннісно-мотиваційна сфера є цілісним утворенням особистості, що визначає мотивацію її поведінки, а , відтак, створює єдину мотиваційну структуру, де цінності тісно пов'язані з потребами, мотивами, спонуканнями установками, поведінкою. Мотиви є основною рушійною силою, збудником поведінки людини, а, отже, і основним стимулятором для розвитку особистості. Ціннісні орієнтації людини входять до структури мотиваційної сфери людини, та визначаються як загальні орієнтири особистості, її уявлення про ідеальні параметри існування.

У вітчизняній та зарубіжній психології вивчення ціннісно-мотиваційної сфери особистості є достатньо ключовим питанням. Формування мотиваційно-ціннісної сфери особистості набуває зараз особливого значення та особливої актуальності, оскільки трансформації в різних сферах сучасного суспільства впливають на цінності, які визначають вибір особистістю способів конструювання власного життя.

Трансформуючись у структуру особистості цінності впливають на поведінку, характер, спрямованість, інтереси, переконання, діяльність. Сформованість сталих ціннісних орієнтацій свідчить про сформованість особистості. Така сформованість проявляється в поведінці людини, її діяльності і дає можливість визначити яким цінностям людина надає пріоритет: матеріальним чи духовним.

Мета статті теоретично обґрунтувати та емпірично виявити основні цінності особистості, що шукає роботу, здійснити аналіз результатів дослідження ціннісних орієнтацій та визначити особливості отриманих показників у осіб, що шукають роботу з різним типом зайнятості.

На формування ж ціннісних орієнтацій впливає багато факторів, в тому числі трудове життя, приналежність до певних соціальних ролей чи референтних груп.

Ціннісно-мотиваційна сфера особистості, що є складовою змістовної сторони спрямованості особистості, формується в процесі діяльності шляхом відображення і запозичення соціальних цінностей [2].

Виклад основного матеріалу.

У сучасній науковій літературі чітко розмежовують поняття «цінності» та «ціннісні орієнтації».

Цінність - те, що має певну матеріальну або духовну вартість; важливість, значущість чого-небудь [1].

У широкому розумінні цінностями можуть виступати: абстрактні привабливі смисли, ситуативні та стабільно важливі для індивіда конкретні матеріальні блага. У більш вузькому значенні прийнято говорити про цінності як про духовні ідеї, які полягають у поняттях, що мають високу ступінь узагальнення; це феномен, який має для людини велике значення і відповідає її актуальним потребам та ідеалам; опосередковане культурою поняття, яке є еталоном належного у досягненні потреб.

Крім того, цінності трактують як етичні ідеали, основні переконання й цілі індивідуума чи суспільства. Взагалі, цінності - це конкретні особистісні орієнтири, які відображають стійкі переваги у виборі життєвих пріоритетів.

Ціннісні орієнтації - спрямованість інтересів і потреб особистості на певну ієрархію життєвих цінностей, схильність надавати перевагу одним цінностям і заперечувати інші, спосіб диферентціації особистісних об'єктів і явищ за їх особистісною значущістю; вибіркове ставлення людини до матеріальних і духовних цінностей; система її настанов, переконань, переваг, виражена в поведінці [12].

Ціннісні орієнтації особистості формуються під впливом пануючої в суспільстві системи цінностей, яка змінюється в процесі історичного розвитку. В системі цінностей існує певна ієрархія, яка полягає в тому, що різні цінності мають певну ступінь суспільності, де одні конкретизують зміст і місце інших.

Цінності формуються в результаті усвідомлення індивідом своїх потреб у співвідношенні їх з предметами навколишнього світу або в результаті відношення, яке реалізується в акті оцінки. Без усвідомлення людиною змісту цінностей, якими вона керується, неможливо визначити цілі її діяльності, які відображаються категорією ціннісної орієнтації і утворюються на основі системи цінностей. Основною функцією цих орієнтацій є регулювання зовнішньої поведінки індивіда [9].

В контексті досліджуваної проблеми існують різні підходи. Так, К. Хорні вивчала мотиваційно-ціннісні орієнтації особистості в системі відносин «я — інші» як рух, відзначала, що для задоволення суспільних шаблонів і своїх прагнень кожна людина вже з дитинства має особові ціннісні орієнтації щодо інших людей: 1. Рух до людей: любов є єдиною метою людей з такою орієнтацією, а всі інші цілі підпорядковані бажанню заслужити цю любов; 2. Рух проти людей: система цінностей людей з такою орієнтацією побудована на

філософії «джунглів» — боротьба за існування є життям; 3. Рух від людей: потреба в незалежності і недоторканності відвертає таких людей від будь-якого прояву боротьби. Але часто це виражається лише у відсутності адекватного способу пристосування до сучасних умов життя» [14].

Спеціаліст у галузі соціології В. Ядов розглядає цінності як вищі диспозиційні рівні свідомості особистості та, водночас, ціннісні орієнтації — це вершина ієрархії всіх диспозицій, які підрозділяються на цінності-цілі як віддалені, так і відносно близькі та найближчі, а також цінності-засоби, які співвідносяться з нормами поведінки, які індивід розглядає в якості критерію.

Також учений зазначає, що зв'язок між ціннісними орієнтаціями особистості та її реальною поведінкою є більш чітким у людей “менш зрілих”, оскільки вони краще справляються із завданням усвідомлення своїх справжніх диспозицій, ніж у людей “більш зрілих” [15].

В. П. Тугарінов поділяв їх на цінності життя і цінності культури, вказуючи на розходження, яке полягає лише в тому, що життя людині дано природою, а культура створюється людьми. Разом із цим, цінності культури вчений розподіляв на матеріальні та духовні, але при цьому відзначав, що чіткого поділу між ними провести не можна, тому що між ними існують взаємопереходи. Дійсно, досягнення в галузі створення нових технічних засобів - це не тільки галузь матеріальних цінностей, але й «засіб задоволення духовних потреб». У свою чергу, духовне спрямоване на розвиток матеріального життя, наприклад, науки. До переліченої класифікації цінностей В. П. Тугарінов ввів і групу цінностей соціально-політичного характеру, аргументуючи це тим, що даний поділ ґрунтується на структурі суспільних явищ і відповідає основним галузям суспільної діяльності [11].

Л.М. Столович відзначає, що цінності існують незалежно від того, чи є загальноприйнята оцінка явища позитивною або негативною. Цінності ним розуміються як континуум від менш бажаного, або негативного, до більш бажаного, або позитивного. Те, що для однієї спільноти та її представників у відповідній системі цінностей кваліфікується як благо, для інших в іншій системі таким може і не бути [10].

Дослідник психології О. Міненко зазначає, що ціннісні орієнтації — найважливіша складова структури особистості, що має у своїй структурі мотиваційний, когнітивний, емоційний, оцінювальний та інші компоненти. Роль ціннісних орієнтацій полягає в тому, що вони визначають спрямованість професійної діяльності, надають їй цінності, що містить зміст, дозволяють посісти певну позицію, регулюють поведінку, формують способи самоактуалізації. Ціннісні

орієнтації особистості, її життєві перспективи, плани є проекцією духовного життя суспільства, які формуються під впливом суспільних чинників, зумовлені системою виховання і навчання [7].

Крім того, оскільки цінності є більш абстрактними поняттями, ніж конкретні поведінкові акти, то між ними припускається наявність цілої низки опосередковуючих механізмів. Однак, як зазначає сам вчений, пізнання механізмів активізації цінностей у конкретних ситуаціях ще до кінця не досліджене.

Серед зарубіжних учених також існує різне тлумачення поняття «цінності». Так, М. Рокіч цінності визначає як «... стійке переконання, специфічний вид поведінки або кінцева мета існування, що є особисто або соціально більш кращим, ніж протилежний або зворотний вид поведінки, або кінцева мета існування». А система цінностей Рокічем розглядається як стійка організація переконань, яка стосується кращих моделей поведінки або підсумкових станів у континуумі відносної важливості [12].

Ш. Шварц вважає, що цінності - це поняття або переконання. Вони відносяться до бажаних кінцевих цілей або вчинків, вони виходять за межі конкретних ситуацій, керують вибором або оцінкою поведінки і подій та упорядковані відносною важливістю [13].

В цілому, в сучасних дослідженнях особистісні цінності розглядаються як ієрархічна система, яка обумовлена мотиваційною сферою і світоглядом особистості, і виконує функцію регулятора активності особистості.

З метою вивчення сфери цінностей осіб, що шукають роботу була застосована методика «Діагностика соціально-психологічних настанов особистості в мотиваційно-потребовій сфері» О.Ф. Потьомкіної. В дослідженні взяли участь 71 осіб, з них 25 осіб, зареєстровані, як безробітні у центрі зайнятості, 23 - зайняті особи, які шукають іншу роботу та 23 студенти, що на даний час навчаються на випускних курсах професійно-технічного навчального закладу.

Методика «Діагностика соціально психологічних настанов особистості в мотиваційно-потребовій сфері» О.Ф. Потьомкіної дає відповідь на питання про те, що важливо в житті особистості, що шукає роботу, які цінності в її житті переважають, дозволяє з належною мірою ймовірності виявити мотиваційну сферу окремої особистості, спираючись на актуальні потреби.

Ефективне застосування методики О. Ф. Потьомкіної на практиці пояснюється її можливістю досліджувати соціально-психологічні потреби особистості з точки зору її мотиваційної спрямованості, що забезпечує виявлення найбільш значимих соціально-психологічних настанов, а також дає можливість встановити рівень мотиваційної сфери окремої особистості.

Вісім шкал даного тесту показують важливість різних установок

особистості, що відображено в таблиці 1. Обчисливши суму значень по кожній шкалі, виявляються пріоритетні цінності в межах від 0 до 10 балів.

Статистичну обробку отриманих даних проводили за допомогою програми Microsoft Excel, IBM SPSS Statistics(версія 22), використавши t-критерій Ст'юдента (див. табл. 1).

Наші дослідження ціннісної ієрархії особистості, що перебуває в процесі пошуку роботи виявили деякі відмінності життєвих цінностей (рис.1)

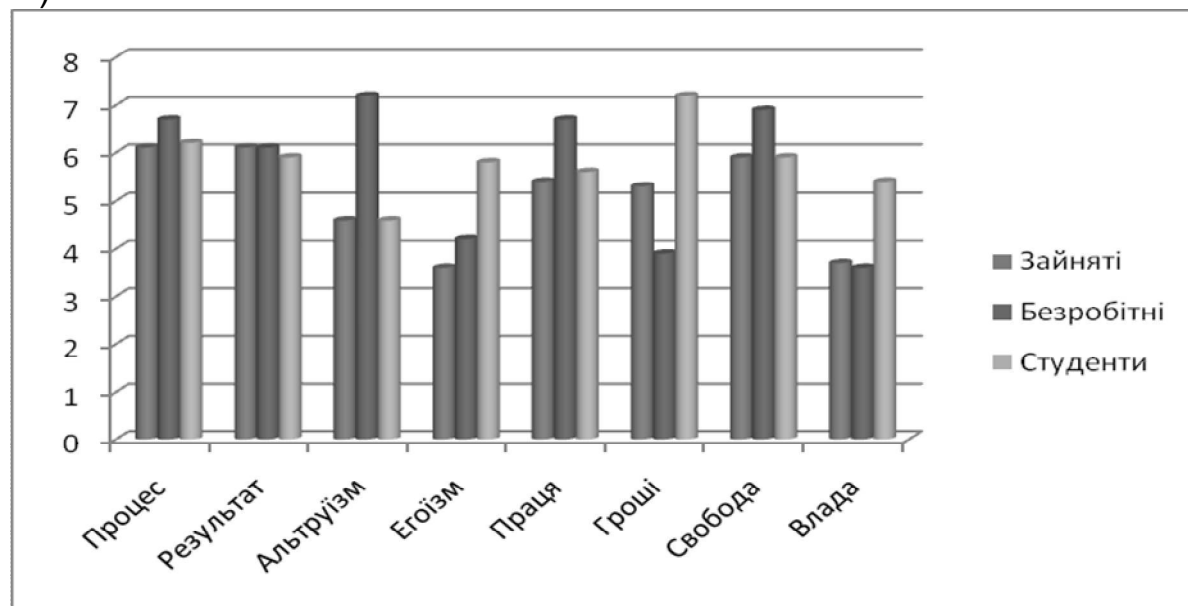

Рисунок 1. Результати дослідження цінностей особистості, що знаходиться у пошуку роботи

Так, середній бал усіх опитаних з орієнтації особистості на процес у безробітних дещо вищий, ніж у студентів та зайнятих.

В цілому, у респондентів лише дві з досліджуваних ціннісних орієнтацій мають високий (вище 7,0 балів) ступінь значущості: «орієнтація на гроші» у студентів та «орієнтація на альтруїзм» у безробітних.

У орієнтації на результат діяльності середні значення в групах опитаних майже однакові і їх значення суттєво не відрізняються. Зайняті особи у рівній мірі зорієнтовані на результат та процес і ці категорії представляють для них найбільшу цінність. Опитувані - люди, що, можуть досягати високих результатів в своїй діяльності упереч невдачам та перешкодам. Такий підхід до роботи є дуже важливим у діяльності усіх категорій опитуваних незалежно від сфери їх інтересів, крім того, дозволяє гарантовано оцінити ефективність роботи.

Однак більшість студентів зацікавлені у виконанні самої діяльності, аніж у її результаті. Такі люди, на жаль, з точки зору ефективності діяльності менш успішні, тому що не вважають кінцевий результат справи орієнтиром для виконання професійної діяльності.

найменше вони орієнтовані на егоїзм та владу.

Показово, що альтруїзм для безробітних становить найбільшу цінність, вони готові допомагати іншим людям, відгукуватися на заклики про допомогу, при цьому іноді вони діючи на шкоду власним інтересам. Ці люди заслуговують на повагу, оскільки альтруїзм є досить цінною суспільною мотивацією.

Разом з тим, для студентів альтруїзм є найменш важливою цінністю. Це свідчить про те, що ці люди зосереджені на своїх особистих інтересах, власних цілях та цінностях і готові робити усе для їх досягнення. Альтруїсти часто можуть діяти на шкоду собі, як у повсякденній діяльності, так і в професійній, часто демонструючи безкорисливу турботу про благополуччя інших.

Схожу ситуацію спостерігаємо у орієнтації на гроші: для опитаних студентів гроші становлять найбільшу цінність, а для безробітних є передостанньою по значущості. Можна припустити, що у системі соціальних настанов безробітних та студентів значні розбіжності обумовлені тим, що для студентів є більш пріоритетними зовнішні цінності. Провідною цінністю для людей з цією орієнтацією на гроші є прагнення до збільшення свого добробуту. Такі люди, переважно, думають про те, як покращити свій фінансовий стан, а коли певні заощадження є – як їх примножити і не втратити. Гроші для них мають цінність самі по собі, а не тільки як засіб придбання чого-небудь.

Можна зробити висновок, що разом із високим рівнем спрямованості на гроші та значущо вищим від інших опитуваних рівнем спрямованості до влади студентам більш властиві прагнення до реалізації своїх можливостей за рахунок досягнення певного статусу та реалізації власних амбіцій.

«Орієнтація на гроші» безпосередньо пов'язана з «орієнтацією на егоїзм» і обидві цінності дуже відрізняють категорію студентів від інших категорій опитуваних. Невисокий показник спрямованості на егоїзм спостерігається у всіх зазначених категоріях, що свідчить про наявність у респондентів так званої «розумної» частки егоїзму, яка, так чи інакше, має бути присутня у будь-якої людини, але є значні розбіжності між показниками групою студентів-випускників та іншими опитуваними.

Низькі значення за шкалами «орієнтація на гроші», «орієнтація на владу» та «орієнтація на егоїзм» у безробітних, на нашу думку, можуть свідчити про можливу недостатню впевненість у власних силах, у можливості впливати на інших людей, складну економічну ситуацію, оскільки, як відомо, ціннісні пріоритети залежать від приналежності до певної соціальної групи. Так, безробітні адаптуються до соціальних змін, де спостерігається відносно зниження матеріальних ціннісних орієнтацій за рахунок відносного зростання змішаної ціннісної орієнтації. Також, можна припустити, що

статусі безробітного, такі особи не пов'язують свої майбутні життєві досягнення з владою над іншими людьми, статусом та грошима.

Таблиця 1

**Результати порівняльного аналізу цінностей осіб, що
шукають роботу**

Цінності	Без робіт ні	Студ енти- випу ски ки	Зай няті	Студ енти- зайня ті р	t	Зай няті- без робіт ні р	t	Студ енти- без робіт ні р	t
Процес	6,7	6,2	6,1	-	0.2	-	1.0	-	0.9
Результат	6,1	5,9	6,1	-	0.3	-	0.1	-	0.4
Альтруїзм	7,2	4,6	4,6	-	0.1	$p \leq 0,01$	3.7	$p \leq 0,01$	4.7
Егоїзм	4,2	5,8	3,6	$p \leq 0,01$	4.3	-	1.0	$p \leq 0,01$	2.9
Праця	6,7	5,6	5,4	-	0.2	$p \leq 0,05$	2.3	$p \leq 0,05$	2.2
Гроші	3,9	7,2	5,3	$p \leq 0,01$	3.4	$p \leq 0,05$	2.2	$p \leq 0,01$	6.4
Свобода	6,9	5,9	5,9	-	0.1	-	2.0	-	2.0
Влада	3,6	5,4	3,7	$p \leq 0,01$	3.2	-	0.2	$p \leq 0,05$	2.6

Вищі за важливістю значення у опитаних студентів з орієнтації на егоїзм та владу та в деякій мірі нижчі показники з орієнтації на працю та свободу (таб. 1).

Дуже тісно «орієнтація на свободу» безробітних поєднується з «орієнтацією на працю», хоча «орієнтація на працю» у них більш значуща, що може бути пов'язане із усвідомленням того, що для досягнення благополуччя необхідно багато працювати, а сама праця має приносити певний результат. Середній, але майже високий показник з «орієнтації на свободу», у всіх опитуваних. Дещо вищий він у безробітних осіб, що може пояснюватися наявністю бажанням досягти своїх цілей, прагненням пройти власний життєвий шлях за своїм вибором, а не нав'язаним кимось (в тому числі працівниками центрів зайнятості). Високий показник установки у студентів на свободу не викликає здивування, оскільки вони не мають постійного

місця роботи і важливою цінністю їх життя є свобода вибору, поведінки тощо.

Висновки. Результати проведеного дослідження ціннісних орієнтацій у осіб, що перебувають у пошуку роботи дають змогу дійти таких висновків:

Ціннісно-мотиваційна сфера особистості по-різному співвідноситься з різними зовнішніми умовами, життєвими обставинами та сферою діяльності особистості.

Під час дослідження ціннісно-мотиваційної сфери особистості було визначено, що провідними мотиваційно-потребовими орієнтаціями студентів є гроші, результат та свобода, що представлені у досліджуваній нами вибірці найвищим рівнем вираженості. Це свідчить про те, що студенти бажають мати свободу без жорстокого контролю ззовні, що дозволить їм самостійно реалізувати свої прагнення та можливості за рахунок досягнення певного статусу та реалізації власних амбіцій.

Для безробітних мотиваційно-потребові орієнтації виражаються, перш за все, характерною альтруїстичною спрямованістю, орієнтацією на процес, працю та, що значимо, на свободу. Саме така установка формує здатність до якісної взаємодії, усвідомленого прийняття рішень і взяття на себе відповідальності за своє життя, що дуже важливо для людини, що перебуває у ситуації безробіття.

Що стосується мотиваційно-потребової сфери зайнятих осіб, найбільше привертає увагу поєднання протилежних тенденцій, орієнтованих на результат (що визначається авторами методики як одна з характеристик особистісної надійності) та на процес (що перешкоджає результативності діяльності) в одному факторі. Припускаємо, що це пов'язано з тим, що особи на момент проведення опитування, вже перебували у трудових відносинах, де перевага надається саме процесу виконуваної роботи і це відповідним чином, вплинуло на мотиваційно-потребову сферу, хоча, звичайно, цей зв'язок потребує глибшого емпіричного вивчення, для того, щоб робити обґрунтовані висновки з цього приводу.

Підводячи підсумки дослідження, зазначимо, що ціннісні орієнтації особистості формуються під впливом пануючої в суспільстві системи цінностей, але вони органічно пов'язані з проблемами людини і виступають в якості головного компоненту її поведінки. В процесі пошуку роботи ціннісна структура особистості зазнає змін: змінюється система ціннісно-сміслових орієнтацій особистості, одночасно змінюються якості взаємозв'язків між цінностями, мотивами і потребами.

Перспективу подальших наукових розвідок ми вбачаємо у поглибленні досліджень, спрямованих на вивчення характеру взаємозв'язку системи цінностей і мотивів у процесі пошуку роботи,

порівняння показників методик до та після психологічного впливу (циклу тренінгових занять, спрямованих на розвиток мотиваційної сфери); викладення результатів проведеного констатувального та формувального експерименту у наступних статтях.

Література:

1. Журавлев А.Л., Дробышева Т.В. (2010). Ценностные ориентации формирующейся личности в разные периоды развития российского общества. *Психологический журнал*, Т. 31, 5, 5-16.
2. Колтунович Т.А. (2007). *Етичний кодекс психолога*. Чернівці, Рута, 232.
3. Леонтьев А.Н. (1677). *Деятельность. Сознание. Личность*. М., Политиздат, 304.
4. Леонтьев Д.А. (2007). *Психология смысла*. М., Смысл, 511.
5. Кудряшов А.Ф. (1992). Методика «Ценностные ориентации» М., Рокича. Петрозаводск, Петроком, 112-114.
6. Райгордский Д.Я. (2001). Методика диагностики социально-психологических установок личности в мотивационно-потребностной сфере О.Ф. Потемкиной. *Практическая психодиагностика. Методики и тесты*. Самара, 2001. С.641-648.
7. Міненко О.О. (2002). Професійне становлення практичного психолога як система парадигмальних змін. *Вісник Харківського Національного Університету. Серія "Психологія"*, 550, 209-211.
8. Падун М.А. (2003). Психическая травма и базисные когнитивные схемы личности. *Московский психотерапевтический журнал*, 1, 121-139.
9. Ставицька С.О. (2009). Визначення життєвих цінностей в юнацькому віці. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 12: Психологічні науки*, 26 (50), 366 – 374.
10. Столович Л.Н. (1972). *Природа эстетической ценности*. М., Политиздат.
11. Тугаринов В.П. (1988). *Избранные философские труды*. Л., Изд-во ЛГУ, 344.
12. Шамионов Р.М. (2009). Характеристики ценностных ориентаций молодежи в соотношении с представлениями о России и ценностях россиян. *Социология образования*, 4, 39-49.
13. Шестопал Е.Б. (2007). *Политическая психология*. М., Аспект Пресс, 2007. 448 с.
14. Хорни К. (2006). *Невротическая личность нашего времени*. М., Академический проект, 346 с.
15. Ядов В.А. (1969). Соотношение ценностных ориентаций и реального (явного) поведения личности в сферах труда и досуга. *Личность и ее ценностные ориентации. Информационный бюллетень ИКСИ*, 19, 49-66.

References:

1. Zhuravlev A.L., & Drobyisheva T.V. (2010). Tsennostnyie orientatsii formiruyusheysya lichnosti v raznyie periody razvitiya rossiyskogo obschestva [Value orientations of an emerging personality in different periods of the development of Russian society]. *Psihologicheskiiy zhurnal - Psychological journal* (Vol. 1), 5, 5-16 [in Russian].
2. Koltunovich T.A. (2007). Etichniy kodeks psihologa [Ethical code of a psychologist]. Chernigov, Ruta [in Ukrainian]
3. Leontev A.N. (1977). Deyatel'nost. Soznanie. Lichnost [Activity. Consciousness. Personality]. M., Politizdat [in Russian].
4. Leontev, D.A. (2007). Psihologiya smysla [Psychology of meaning]. M., Smysl [in Russian].
5. . Kudryashov A.F. (Eds). (1992). Metodika «Tsennostnyie orientatsii» M., Rokicha [Methodology "Value Orientations" M. Rokich]. Luchshie psihologicheskie testyi dlya profotbora i proforientatsii - The best psychological tests for professional selection and vocational guidance. Petrozavodsk, Petrokom [in Russian].
6. Raygorodskiy D.Ya. (Eds). (2001). Metodika diagnostiki sotsialno-psihologicheskikh ustanovok lichnosti v motivatsionno-potrebnostnoy sfere O.F.Potemkinoy [Methods of diagnostics of the socio-psychological attitudes of the individual in the motivational-needy sphere O.Potemkina]. Prakticheskaya psihodiagnostika. Metodiki i testyi. Uchebnoe posobie – Practical psychodiagnosics. Methods and tests. Tutorial. Samara [in Russian].
7. Minenko O.O. (2002). Profesiine stanovlennia praktychnoho psykholoha yak systema paradyhmalnykh zmin [Professional formation of a practical psychologist as a system of paradigmatic changes]. *Visnyk Kharkivskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriya "Psykholohiia"- Bulletin of Kharkiv National University. Series "Psychology"*, 550, 209-211 [in Ukrainian]
8. Padun M.A. (2003). Psykhycheskaia travma y bazysnye kohnityvnye skhemi lychnosti [Mental trauma and basic cognitive patterns of personality]. *Moskovskiy psykhoterapevtycheskiy zhurnal - Moscow Psychotherapeutic Journal*, 1, 121–139 [in Russian].
9. Stavytska S.O. (2009). Vyznachennia zhyttievykh tsinnostei v yunatskomu [Definition of life and human in adolescence] *Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Seriya № 12, Psykholohichni nauky - Scientific journal of the NMU M. P. Drahomanov. Ser. 12: Psychological Sciences*, 26 (50) part I, 366 – 374 [in Ukrainian]
10. Stolovych, L.N. (1972). Pryroda estetycheskoi tsennosty [The nature of aesthetic value]. M., Polytyzdat, 1972. – (pp. 127-128) [in Russian].
11. Tuharynov, V.P. (1988). Yzbrannyye fylosofskyye trudy [Selected philosophical works.]. L., VD LHU [in Russian].
12. Shamyonov R. M. (2009). Kharakterystyky tsennostnykh oryentatsiy

molodezhy v sootnesenyy s predstavleniyamy o Rossyy i tsennostiakh rossyian. [Characteristics of value orientations of young people in relation to ideas about Russia and the values of Russians]. Sotsyologiya obrazovaniya - Sociology of education, 4, 39-49 [in Russian].

13. Shestopal, E.B. (Eds). (2007). *Polytycheskaia psykholohiya: Khrestomatiya [Political Psychology: Reader]. M., Aspekt Press [in Russian].*

14. Horney, C. (2006). *Nevrotycheskaia lychnost nasheho vremeny [The neurotic personality of our time]. M., Akademicheskiy proekt [in Russian].*

15. Yadov, V.A. (1969). *Sootnosheniye tsennostnykh oryentatsiy y realnoho (iavnoho) povedeniya lychnosti v sferakh truda y dosuha. Lychnost y ee tsennostnye oryentatsyy [The ratio of value orientations and real (explicit) personal behavior in the areas of work and leisure. Personality and its value orientation]. Ynformatsyonnyy biulleten YKSY - ICSI Newsletter, 19, 49—66 [in Russian].*